

Fortid

# DNA FORTÆLLER OM SLAVERI

Danmark er i front af omfattende forskningsprojekt, hvor dna-analyser kaster nyt lys over Europas udførsel af slaver fra Afrika.

AF ALEX FRANK LARSEN

■ SEKS UGER EFTER at den amerikanske tv-stjerne Oprah Winfrey stak en vatpind i munden, mente hun at have sporet sin slægts rødder til zuluer i Sydafrika. Det fik hende til at starte en skole for fattige piger nær Johannesburg. Senere viste tv-divaens spytprøve, at hun snarere skal søge sine aner hos Kpelle-folket i Liberias frodige vestafrikanske bakkedale.

Analysen af menneskets arvebærende materiale, dna, er blevet et kæmpe hit blandt sorte amerikanere og har skabt et lukrativt marked for private dna-laboratorier i USA. Med en simpel vatpind sendt i en kuvert tilbyder firmaer som African Ancestry i Washington at udpege det land og den stamme i Afrika, hvorfra en vigtig gren på kundens familietræ er udsprunget.

Testen koster 299 dollar, og med svarbrevet følger et personligt certifikat, der udnævner testpersonen til efterkommer af en ukendt mandingo fra Mali, en mbundu fra Angola eller en forgænger et helt femte sted. Desuden får modtageren opgjort sine afrikanske, europæiske og indianske arveanlæg i procenter.

Oftest foregår afsløringen af den slags testresultater i populære tv-shows foran et begejstret publikum og en hovedperson med armene i vejret og glædestårer i frit løb til ordene "Yes, I am a Mende!"

## OVERLEVERINGER

Markedet og efterspørgslen afspejler et dybtfølt psykologisk behov blandt USA's 40 millioner afroamerikanere for at få sat sted og navn på slægtens oprindelse i Afrika.

"Min drøm er, at enhver afroamerikaner vil opdage sine rødder," siger den kendte Harvard-historiker Henry Louis Gates, der udover Oprah har hjulpet kunstnere som Quincy Jones og Whoopi Goldberg i deres søgen.

Indtil for få år siden var vores viden om slavetiden alene baseret på mundtlige og skriftlige overleveringer, nedarvet og fortalt gennem familiekroniker eller bevaret i offentlige arkiver. Det gælder også bestsellere og film som Alex Hales *Rødder*, Steven Spielbergs *Amistad* og Steve McQueens *12 Years a Slave*.

Men nu åbner de nye genbaserede teknologier for langt bredere indsigt i følgerne af mere end 400 års deportation af slaver over Atlanterhavet. Det har bragt slavetiden i fokus som aldrig

før, ikke mindst i Danmark, nummer syv på ranglisten over de atlantiske slavehandlernationaler.

## VERDENS BEDSTE ARKIVER

Danmark er beriget med verdens bedste slavearkiver – en arv fra den danske kolonitid, da slavegjorte afrikanere skulle beskattes som inventar på plantager og i husholdninger i Dansk Vestindien.

Derfor blev de 100.000 slaver i dansk regi nøje registreret på lister, der blev sejlet til København. Her havnede også kirkebøger, vaccinationslister, efterlysninger af bortløbne slaver, levnedbeskrivelser og andre dokumenter, der i dag er vigtige kilder til historien om den danske slavetid og slavernes efterkommere.

Andre nationers slavehandlere solgte slaverne som anonyme masser, mest udpræget Portugal med fire millioner afrikanere stuvet sammen i de uhumiske laster til Brasilien.



*Skal der gives undskyldning eller erstatning for slaveriet? Bør vi arbejde med slavernes jordske rester?"*

Tom Gilbert,  
biologiprofessor

Med dna og moderne arkæologi tilføres den historiske arv i disse år en række naturvidenskabelige værktøjer, der ikke blot kan forbinde fortid og nutid rent biologisk, men også åbenbarer skjulte skæbnebånd mellem Afrika, Europa, Caribien, Nord- og Sydamerika.

Det har for første gang bragt Europas slavehandlende nationer sammen i en fælles udforskning af slavetiden og dens nutidige følger. Også her med Danmark som en central aktør.

## BOTANISK HAVE

Projektet hedder EUROTAST, et samarbejde mellem 10 universiteter i Danmark, Frankrig, Holland, Island, Portugal, Spanien, Storbritannien og Caribien (St. Martin) og økonomisk støttet af EU.

Hovedsigtet er at skaffe ny viden om betydningen af, at cirka 12 millioner kidnappede afrikanere blev sejlet over Atlanten som slaver. Hvor kom



MANGE SLAVER KOM FRA GULDKYSTEN – HER AFBILLEDET PÅ ET TRADITIONELT ASAFO-FLAG FRA GHANA.

afrikanerne fra? Hvor havnede de? Hvad levede og døde de af? Hvilke sygdomme plagede dem? Hvordan kan deres nedarvede gener spores hos nulevende efterkommere?

Desuden spørgsmål som: Hvad betyder slavehandelen for de implicerede samfund i dag? Hvordan mindes og formidles slaveriets historie til nutiden?

Svarene skal indgå i 13 ph.d.-afhandlinger, som unge forskere forestår på de 10 universiteter. Foruden arkæologer og dna-eksperter tæller gruppen biologer, antropologer, historikere og en matematiker, samt de unges professorer.

Hovedsædet ligger i Botanisk Have, hos Center for Geogenetik under Københavns Universitet. Dette center har under professor Eske Willerslevs ledelse vundet international ry for sine opsigtsvækkende dna-opdagelser af især menneskets opståen, udvikling og spredning over kloden. Willerslev er en af fædrene bag EUROTAST.

## FØLSOMME SPØRGSMÅL

"Det primære formål er at træne de unge i at udforske en af menneskehedens vigtigste historier i de seneste 500 år – den transatlantiske slavehandel – og dens effekt på verden i dag," siger projektlederen, den britiske biologiprofessor Tom Gilbert.

"Desuden tager vi fat på mange af de spørgsmål, som ikke kan besvares gennem de historiske arkiver," tilføjer souschefen, den tyske arkæolog og dna-forsker Hannes Schröder.

"Vores projekt er meget følsomt," fortsætter Tom Gilbert.

"Der er stærke følelser på spil, når det gælder etiske spørgsmål som: Bør lande befolket af slavernes efterkommere være selvstændige? Skal der gives undskyldning eller erstatning for slaveriet? Bør vi arbejde med slavernes jordske rester? Kan vi tillade os at forstyrre gravfreden? Vores tilgang er



**EUROTAST-HOLDET** UDGRAVER RESTERNE AF EN TIDLIGERE SLAVEHYTTE PÅ DEN CARIBISKE Ø ST. EUSTATIUS (STATIA), SOM ER EN DEL AF DE NEDERLANDSKE ANTILLER.

at forholde os neutrale til disse spørgsmål og arbejde tæt sammen med lokalsamfundet. Vi flyver ikke ind for at snuppe noget, fordi det har akademisk interesse. Tværtimod sørger vi omhyggeligt for, at vores forskning også giver noget tilbage til det lokale samfund.”

### FORSKERE I FELTEN

En bærende idé er, at de 13 forskere ikke isolerer sig bag hver sin computer, men lærer at arbejde sammen på tværs af fag og grænser for at gøre den samlede forskning alsidig og tværvidenskabelig. Derfor bliver de hvert år sendt ud af deres biblioteker og sterile laboratorier for at møde hinanden på feltarbejde og seminarer sammen med lokale kolleger på slaveiets arnesteder i Caribien og Afrika.

Nogle rejser også på individuelt feltarbejde. Som islandske Erna Johannesdóttir, der på den fjerne atlantehavsø Sankt Helena har analyseret tandsæt og skeletter på en stor afrikansk gravplads. Eller canadiske Ryan Espersen (med danske rødder), der er udstationeret som arkæolog på den lille ø Saba i hollandsk Vestindien, mens den caribiske historiker Winston Phulgence undersøger brugen af slaveforter og andre mindesmærker på Afrikas guldkyst, det nuværende Ghana.

En fjerde kandidat, den britiske antropolog Sarah Abel, undersøger,

hvordan de kommercielle dna-tests påvirker begreber som identitet, race og social bevidsthed hos efterkommere i Brasilien og USA.

### SORTE BORTLØBERE

Forskergruppens dna-eksperter er generelt skeptiske over for de populære tests.

Slaver blev i sin tid blandet sammen fra alle dele af Afrika. De blev solgt på må og få, kunne ikke stifte familie og fik børn pr. tilfælde eller direkte tvang. Efterkommernes gener er derfor et sandt sammensurium. 10 generationer tilbage har hvert menneske 1.024 forfædre/mødre, så hvilken individuel dna-profil vil være den mest autentiske?

EUROTAST-forskerne foretrækker derfor større folkegrupper, der genetisk matcher hinanden på begge sider af Atlanten.

Det er netop, hvad Cesar Fortes Lima fra Cap Verde arbejder med på sit laboratorium i Toulouse i Sydfrankrig. Han analyserer dna hos efterkommere af slaver, der i 17- og 1800-tallet flygtede fra deres hollandske ejere på Surinams kyster og slog sig ned i det nordlige Amazonas og nabolandet Fransk Guyana.

Gruppen kaldes Noirs Marrons – “sorte bortløbere” – og har bevaret deres genetiske rødder intakte helt tilbage

fra de vestafrikanske aner på Guldkysten og Slavekysten, nu Ghana og Benin. Derfor kan man med langt større sikkerhed stedfæste efterkommerne og finde paralleller, mutationer og anlæg for sygdomme i deres arvemasse.

Frem mod 100-året for salget af De Dansk-vestindiske Øer til USA i 2017 er der stadig meget nyt at grave frem. Den indsigt i slavehandelens aktuelle betydning, som døde knogler og levende celler kan give millioner af nulevende efterkommere i hele den vestlige verden, føjer også en ny dimension til den amerikanske forfatter William Faulkners berømte ord:

“Fortiden er aldrig død. Den er ikke engang fortid.” •

### EUROTAST-PROJEKTET

- Forskningsprojektet løber fra 2012-15.
- Deltagerne er 13 unge forskere fra 10 universiteter i Europa og Caribien samt deres professorer.
- Projektet går på tværs af videnskabelige faggrænser som historie, antropologi, biologi og flere.
- Resultaterne offentliggøres i 13 ph.d.-afhandlinger.

[www.eurotast.eu](http://www.eurotast.eu)